

A v s k r i f t av artikkel i bladet "V a r d e n", Skien, for
8. desember 1947.

NERI V A L E N LEGG FRAM SENSASJONELLE TING OG RIKSRÅDSTING-
INGANE I 1940.

Det var høgsterettsjustitiarius Paal B e r g og biskop
B e r g g r a v som den 17. juni vilde ein skulde beda H.M. K o n-
a n om å abdisera.

Sorenskrivar Ole H a r b e k har funne nye notater som gjev
Meri V a l e n medhald.

Høgsterettsadvokat Annrus Schjødt, Oslo, som tidlegare nemnd
i "Varden" skrive ei framstilling som er send protokollnemnd
i Stortinget, og som no er prenta, der han gjer nærmarer for
rådtingane i 1940. Som vedlegg til denne framstillinga ha
Meri V a l e n skrive "Merknader om nokre feil og mistak i
den faktiske framstilling frå Underøskelseskommissjonen av 1944
når det gjeld riksrådsforhandlingane". Me har fenge lov til å
offentleggjera hr. Valens utgreiding, og tek i dag avsnittet
"Konferansen på fylkesmann Christensens kontor 17. juni kl. 17-
18". Dei andre avsnitt kjem dei næraste dagane .

"I Bilag Bind III heiter det side 59 at konferansen på fylkesmann
Christensen kontor den 17. juni mellom kl. 17 og 18 var "en nokså til-
feldig samsenkomst" og det som var til stades "drøftet muligheter,
slengte fram forslag, skrev utkast som kanskje kunne drøftes, kanskje
aldri komme lenger enn til private kladder..... De utkast som ble
laget under disse forhold, kan ikke oppfattes som dokumenter, skikket
til grunnlag for politiske drøftelser, men som øyeblikksbillede av
personlige steininger."

Dette er eit heilt galt bilete av konferansen.

I plenumsøtet ved middagstid den 17., før forhandlarane gjekk til dr. D e l l b r ü g g e - der dei var tilsagt kl. 16,15 - var det avtalt at nytt plenumsøte skulle haldast kl. 18.

I øtet med Dellbrügge fekk forhandlarane - Presidentskapet og B e r g g r a v - Dellbrügges framlegg til avtale, og ellers la Dellbrügge overfor forhandlarane sterk vekt på Frankrikes kapitulasjon den dagen.

Frå øtet med Dellbrügge gjekk forhandlarane samla til fylkesmann C h r i s t e n s e n s kontor for å dryfte situasjonen og fyrebu plenumsøtet kl. 18. På Christensens kontor var også sorenskriver H a r b e k. Vidare kom Paal B e r g tilstades. Tilstades i konferansen var soleis Presidentskapet, Christensen, Harbek, Berggrav og Berg.

J a h n og B æ r ø e, som professor S t e e n nemner, var ikkje med i konferansen. Men etter Jahns dagbok kom Jahn på veg til plenumsøtet kl. 18 innom Christensens kontor ved den tid konferansen slutta. Mogeleg var også Bærøe innom kontoret på same tid.

Konferansen som vara omlag ein time frå ca. kl. 17 til 18, gjekk for seg i rolege, verdige former.

For det fyrste blei alle gjort kjent med dr. Dellbrügges nye framlegg. Og tolken, dr. B r o d e r s e n, fekk til oppgåve å setja framlegget om til norsk og få det mangfaldiggjort til plenumsøtet kl. 18.

So held biskop Berggrav fram at han forstod uttalelsane frå dr. Dellbrügge slik at tyskarane ønskte ein separatfred med oss. Og han meinte at slik som stoda var no, burde ein gå inn for fredsslutning. Ved utgangspunkt i det framlegget dr. Dellbrügge hadde levert oss, laga Berggrav utkast til eit framlegg frå norsk side med fullmakt for Riksrådet til å slutte fred med Tyskland.

Ingen av oss andre som hadde vore med i øtet hjå dr. Dellbrügge, hadde forstått han på den måten. Og ingen av Presidentskapet var samd med Berggrav i at det ville vera ønskjeleg med fredsunderhandlingar

no. Derimot studde Paal Berg framlegget. Berggrav heldt ogso fram at det fylgde av seg sjelv at med ei fredsslutning no kunne ikkje Kongen koma tilbake, og den heldigaste ordning ville då vera at han abdiserte friviljug. I det vidare ordskifte bad Paal Berg fylkessmann Christensen formelt om ordet (sidan me var samla på Christensens kontor), og Paal Berg heldt eit innlegg i høgtidelege former, Innhaldet var at situasjonen ute i verda med Frankrikes nederlag førde med seg at ogso me måtte fylgje ei anna line enn hittil. Difor ville han stø framlegget om ei fredsslutning med Tyskland. Politisk var situasjonen no ein heilt annan enn om morgonen, og me kom no heller ikkje ferbi å skilja oss med Kongen. Han understrika dette med å segja: "Nå er det slutt med jussen, det er politikk det gjelder". Og når situasjonen var den, ville han tilrå å sende telegrafisk oppbodning til Kongen om å abdisere. Han band seg til å gå til den svenske minister og rekja etter om det ville vera høve til å sende eit slikt telegram.

Eg ser enno for meg Paal Berg sittjande på ein stol burt med vindanga i Christensens kontor og halde denne telen. Den gjorde eit sterkt inntrykk på oss alle.

I tilslutning til det som Berggrav og Berg hadde halde fram, forma Berggrav dette framlegget (som eg har mellom papira mine frå denne konferansen):

"Stortingets presidentskap telegraferer straks til Kongen og henstiller til han at han i forståelse av den nåværende politiske og militære situasjon, og for å sikre det norske folks uavhengighet, gir avkall for seg og sin sønn på sine forfatningsmessige funksjoner".

Framlegget er utforma i nær tilknytning til punkt 3 i dr. Dellbrügges framlegg.

Ingen av Presidentskapet og heller ikkje Christensen eller Harbek ga noko tilslutning til dei synsmåtar som var halde fram av Berggrav og Berg. Men når desse to gjekk so sterkt inn for ei fredsslutning no og med dei fylgjer som det måtte få for kongespørsmålet, var

det klart at desse spørsmål måtte leggast fram for plenums møte kl. 18. Ein nå difor nærare på utforminga av Berggravs to framlegg før dei blei mangfoldiggjort til å bli lagt fram i plenums møtet. Ein meinte ogso at før plenums møtet dryfte desse spørsmål, burde det vera heilt på det reine om det var so at dr. Dellbrügge hadde meint å invitere til underhandlinger om serfred. Då difor Berggrav nemnde at han, som eit heilt personleg tiltak, underhand kunne rekja etter hjå Dellbrügge, ga me andre vår tilslutning til det. Men N o s e i d var ikot ogso ei slik underhandføling hjå Dellbrügge. Alle slutta seg til framlegget frå Berg, om at han skulle gå til den svenske minister for å få på det reine om det var teknisk mogaleg å få sende telegram til Kongen, slik som Berggrav og Berg hadde gjort framlegg om.

Dermed var konferansen slutt.

Konferansen var som dei andre konferansar forhandlarane hadde i desse dagar - ofte saman med fylkesmann Christensen og sorenskriver Harbek. På desse konferansar blei framlegg utforma som ein tenkte å koma med til tyskarane. Slike framlegg blei so lagt fram i plenums møte til godkjenning. På den måten var det t.d. same dagen gjenge fram med fråsegna til dr. Dellbrügge om Elverumsfullmakta.

Berggravs to framlegg blei på same måten som dr. Dellbrügges framlegg mangfoldiggjort til plenums møtet kl. 18 og der referert av møtestyraren, president Magnus N i l s s e n.

Etter Gunnar Jahns dagbok heiter det frå plenums møtet "heriøt kl. 18,30" at der ga Magnus Nilssen utgreiding om konferansen på Christensens kontor straks før: "..... og der hadde Berggrav framlagt et eget forslag om fredsslutning og også foreslått at man skulle søke den svenske legasjon og få sendt følgende telegram til Kongen fra Stortingets presidentskap:

Stortingets presidentskap telegraferer straks til Kongen og henstiller til ham at han i forståelse av den nåværende politiske situasjon og for å sikre det norske folks uavhengighet, gir avkall for seg

og sin sønn på sine forfatningsmessige funksjoner.

Berggrav var gått til Dellbrügge med sitt fredsforslag og Paal Berg var gått til den svenske minister med forslaget om henvendelse til kongen -" (Bonnevie: Høyesterett og riksrådsforhandlingene, side 30).

Advokat S t r a y har notat frå same plenumsmøte: "Berggrav foreslår at vi skal telegrafere til Kongen med en anmodning om at han skal frasi seg sine forfatningsrettslige funksjoner for seg og sin sønn - komme i forkjøpet med andre ord".

Mellom papira mine frå 1940 har eg både fredsforslaget og framlegget om telegrammet til Kongen, og på dette siste har eg den gong notert at det er Berggravs framlegg.

Utgangspunktet for Berggravs framlegg var at tyskarane ønskte separatfred med oss. Då han hjå Dellbrügge fekk opplyst at det var eit mistak, kom han tilbake til plenumsmøtet og sa frå at då fall grunnlaget for hans framlegg burt.

Møtet gjekk difor over til å diskutere dr. Dellbrügges framlegg.

På side 60 i Bilag III. er Berggravs referat frå konferansen kl. 17-18 sitert med merknad om at det "ble nedtegnet under møtene". Men just i motsetning til det neste av Berggravs referat, so skil dette avsnitt seg ut og gjev ikkje att direkte tale, men ber i si form klart vitnemål om at det er ei oversyn laga etterpå.

Etter oppmodning frå Presidentskapet arbeidde dr. Brodersen fyrst i juli 1940 ut eit fyrste referat frå forhandlingane med tyskarane. Der heiter det om konferansen den 17 juni:

"Under disse drøftelser tok høyesterettsjustitiarius Paal Berg klart det standpunkt at begivenhetens ute i verden, Frankrikes nederlag, nødvendigvis også ville føre til at vi måtte følge en annen linje enn hittil. Politisk er situasjonen for Norge en helt annen enn i morges. Derfor er det min plikt å si til fylkesmannen at situasjonen nå er den at vi politisk sett ikke kommer forbi å måtte skille oss med Kongen. Det er slutt med jussen nå. Han ville derfor tilrå at

det ble sendt en telegrafisk henstilling til Kongen om å abdisere frivillig".

I Bilag Bind III. side 63 i ei fotnote stand at i Neri Valens eksemplar av dr. Brodersens fyrste oversiktareferat er skrivne med blyant i margen og seinare stryke over: "Dette var under forutsetning av fredsunderhandling". Til dette er å opplyse at litt ut i 1940 i juli då medlemene av Presidentskapet fekk dette Brodersens referat til gjennomsyn, tok me det med kvar til seg for å gå det gjennom. Eg fann då at den siterte setningen burde koma som tillegg til referatet for å gjeva eit fullt og heilt bilete av det som hende og noterte det i margen på mitt eksemplar. Då me dagen etter diskuterte referatet i Presidentskapsmøtet, var me alle sære om at dei uttalelsar som referatet nemner at Paal Berg kom med, var heilt attgjevne. Me var like eins sære om at det eg hadde notert om fredsunderhandlingar som ein fyresetnad, burde koma med. Men i staden for den form eg hadde notert blei me sære om at avsnittet skulle innleidas med: "Under drøftelsene av muligheten for en norsk-tysk sarsfred tok høyesterettsjustitiarius" Eg retta so referatet i samsvar med dette og strauk samstundes mitt fyrste framlegg som stod i margen. I Koseids eksemplar av referatet er også den vedtekne endring i referatet gjort.

Det var soleis etter drøfting og vel gjennomtenkt at Presidentskapet i juli 1940 godkjende referatet av Paal Bergs tale under konferansen på Christensens kontor, slik som den er gjeven att i dette fyrste Brodersens referat.

I Bilaget heiter det (sjå Bilag Bind III. side 65): "Da det er på det rene at Berg i politikernes møte meddelte at den svenske minister hadde avslått å formidle en slik henvendelse....." Slik melding blei ikkje gjeven i plenumsrådet eller til Presidentskapet. Ikkje noko medlem av Presidentskapet hadde kjennskap til at det var vanskar med å få sendt eit slikt telegram før ein fekk opplysning om det gjennom Kommissjonen.

I Bilag Bind III. side 61 blir det opplyst at Paal Berg i dag-

boka si har skrivi at han "antydde som en siste utvei" å gjeva Kongen høve til å abdisere frivillig. Og side 63 er gjeve att den svenske ministers referat av det som Paal Berg fortalde til han under samtala den 17. juni.

Til full forståing av den form som dagboksnotatet og samtala med den svenske minister har fått kan tene Gunnar Jahns brev til Undersøkelsskommissjonen av desember 1946 (attgjeve i Dagbladet). Jahn fortel det at han kom tilstades den 17. juni kl. 18 i konferansen på fylkesmann Christensens kontor, sette seg ved sida av Paal Berg og spurde so han om kva som gjekk for seg. So heiter det: "Da jeg fikk vite om Berggravs aksjon, sa jeg til Paal Berg: "Har dere mistet forstanden"? Paal Berg sier så til meg: "Men stillingen er nå en annen når Frankrike har kapitulert". Jeg svarte Paal Berg: "Det kan da ikke bety noe for vår innstilling. Vi må holde vår linje, forstår du ikke det?" Til det svarte Paal Berg ikke noe".

Rettt frå denne samtala gjekk Paal Berg til den svenske minister.

Eg har sendt det som her frammanfor er skrive under IV. av desse "merknader" til sorenskrivar Harbak, som har sendt meg dette brevet:

"Jeg har etter Deres anmodning lest igjennom avsnitt IV. i Deres utkast til "merknader".

Angående avsnitt IV. i disse merknader skal jeg nevne at jeg for min del ble innkalt til konferansen på fylkesmann Christensens kontor den 17. juni kl. 17. Det er vel sannsynlig at også andre av dem som var til stede, var innkalt, da det vanskelig kan tenkes at de tilfeldigvis kom til Fylkesmannens kontor ved 17 tiden, når "plenumsrådet" var berammet til kl. 18.

Jeg kan i det store og hele bekrefte riktigheten av Deres framstilling angående konferansen på fylkesmann Christensens kontor. Jeg kan dog ikke huske om alle detaljer er riktige. Således vil jeg nevne at jeg ikke kan si noe om hvorvidt justitiarius Paal Berg direkte uttalte at han ville tilrå å sende telegrafisk anmodning til Kongen

om å abdisere. Derimot tilbød han seg å gå til den svenske minister for å undersøke om det var anledning til over Stockholm å få sendt et telegram til Kongen. Jeg har aldri hørt at den svenske minister avslo å formidle en henvendelse til Kongen. Jeg husker også godt justitarius Bergs uttalelse om at nå er det ikke juss, men politikk det gjelder. Som jeg har forklart for Undersøkelseskomisjonen festet jeg meg spesielt ved justitarius Bergs uttalelse neste dag (18 juni) -som at han frarådet henvendelsen til Kongen - fordi jeg den foregående dags ettermiddag hadde forstått ham slik at han da hadde en annen oppfatning. Jeg fant i vinter noen av mine papirer fra 1940, deriblandt vedlagte maskinskrevne ark (en gjennomslagskopi) med overskrift: "Biskop Berggravs notis 17/6-1940 (etter kl. 19)". Om dette var et utkast som allerede var fremlagt under konferansen hos fylkesmann Christensen, kan jeg ikke si".

Lillestrøm den 10. juni 1947.

Årbødigst

Ole F. H a r b e k.

(sign.)

Notisen er det Berggravs framlegg om telegram til Kongen som eg har sitert framanfor frå mine papir.

--- oOo ---